

ЩОДЕННИК о. ПЛАТОНІДА ФІЛЯСА ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ ОСТАННЬОЇ СПОВІДІ ТА ПОХОРОНУ ІВАНА ФРАНКА

У статті проаналізовано записи зі щоденника о. Платоніда Філяса за 30 і 31 травня 1916 року, які стосуються спроб сповіді Івана Франка та його похорону. На основі щоденника та інших джерел здійснено спробу повніше реконструювати перипетії довкола християнського похорону Івана Франка, зокрема відповісти на питання, як вдалося отримати дозвіл від церковної влади. Автор поміщає ці події в ширший контекст, пробуючи пояснити їх крізь призму пошуків *modus vivendi* між духовенством та світською інтелігенцією, між традиційною релігією та модерними ідеологіями.

Ключові слова • Іван Франко, Платонід Філяс, сповідь, похорон, духовенство, Греко-Католицька Церква.

В одній зі своїх попередніх статей, що має назву «За крок до останньої сповіді»¹, я описав історію спроб уділити останню сповідь Іванові Франку, який лежав на смертному одрі. Восени 2019 року мій товариш історик Юрій Скіра заочно познайомив мене з отцем-доктором Атанасієм Мак-Веєм, який радо погодився надіслати мені уривок зі щоденника о. Платоніда Філяса, над яким він працював в Архіві Головної Управи ЧСБВ в Римі. Висловлюю щиру вдячність о. Атанасію Мак-Вею за цю цінну наукову знахідку й готовність нею поділитися. У згаданому уривку о. Платонід Філяс нотує перипетії, які супроводжували дискусії щодо дозволу або заборони церковного похорону Івана Франка. Наскільки мені відомо, цей документ ще ніде не було опубліковано, а тому він є цінним джерелом як для франкознавців – адже дає можливість реконструювати деякі події, пов'язані з похороном поета, – так і для ширшого загалу людей, які

---

¹ Медвідь І. За крок до останньої сповіді // Науковий вісник національного музею Івана Франка. Вип. 1 (21). 2017. С. 34–38.

цікавляться його життям. Щоденник розкриває нові деталі та містить цікаві думки, які я спробую прокоментувати. Щоденник отця Платоніда Філяса, написаний рукою автора, зберігається в Архіві Головної Управи ЧСВВ в Римі у фонді «Filas, Platonides Petrus». У ньому є записи від двох днів: 30 та 31 травня 1916 року. У нумерації архівного документа це сторінки 3 і 4.

Перше, що впадає у вічі під час прочитання щоденника, – це невідповідність дат. У записі, датованому 30 травня, о. Платонід Філяс пише «Вчора помер Іван Франко», тобто йдеться про 29 травня. Однак, як відомо, Іван Франко помер 28 травня, о 4 годині дня. Відразу виникають припущення, що, можливо, о. Платонід або помилково написав «вчора» замість «позавчера», або ж володів недостовірною інформацією про дату смерті. Натрапив я і на ще одну помилку, яку помітно не одразу. О. Філяс пише: «Послідний раз в суботу 28/5 згадав про поєднане з Богом». Я з цікавості перевінив календар за 1916 рік і виявив, що 28 травня того року припадало не на суботу, а на неділю. Так, виглядає, що священник переплутав дати і дні тижня. Таке, звісно, можливо. Хто з нас ніколи не плував днів тижня з датами? Хоча все ж трохи дивно, що людина, яка пише 30 травня, плутає який день тижня був позавчора. Дату ж самого похорону – 31 травня 1916 року – в щоденнику о. Філяса подано правильно.

У згаданій на початку статті про сповідь я писав: «Не прийшов до нього [Франка] і друг молодих років о. Василь Давидяк, дружба з яким згодом згасла. Скоріше за все, через ті ж такі ідейні розбіжності: о. Давидяк був москвофілом»². виправляю свою помилку – о. Василь Давидяк таки навідався до колишнього товариша, щоб спробувати уділити йому тайну сповіді: «Передше був у Франка о. Давидяк. Франко відмовив сповідатися. Мав казати “вперед требаби знати чи є Бог”». Варто зауважити, що автор щоденника зовсім не згадує про спробу о. Володимира Гургули сповідати Івана Франка. Найімовірніше, він про неї не знав. Припускаю, що якби знав, то згадав би, як ще один доказ, що Франко відмовився від сповіді. Бо саме з відмови від сповіді починає свій запис ієромонах, щоб аргументувати, чому він не підтримує ідею церковного похорону поета.

Після згадки про відмову о. Давидяку, автор щоденника пише, що Франко: «О. Титови сказав (в іронії) “треби, щоби тут Бог прийшов, так за двох свідків, щоби уложити умови поєднання; але відмовім се”». Подібний уривок знаходимо в спогадах о. Теодозія (Тита) Галущинського:

«По привітанню та кількох питаннях я вже просто звернув бесіду на справу душі і формально предложив йому сповідь, кажучи: “Пане докторе, вже час, щоб Ви поєдналися з Богом”. На сей мій висказ Франко з початку зачав іронізувати: більше менше такими словами: “Коли ходить о поєднання, то мусів би прийти

² Медвідь І. За крок до останньої сповіді // Науковий вісник національного музею Івана Франка. Вип. 1 (21). 2017. С. 34–38.

сам Бог, і поставити умови поєднання”. На се я йому відповів: “Господь Бог може післати свого заступника й умови вже давно подані”. Тоді Франко з певного рода огірченням оповів мені, що хтось прислав йому православного священника, який теж пропонував йому сповідь та він не прийняв»³.

Щоденник о. Платоніда Філяса – черговий доказ у спростуванні тези зі спогадів доньки о. Володимира Гургули Олександри Щурат⁴ про те, що її батько сповідав Івана Франка. Якби сповідь відбулася, то громадськість та духовенство уникнули б того переполоху, який описує о. Платонід Філяс. Попри досить лаконічний спосіб викладу щоденника, у ньому передано емоційну напруженість ситуації, що виникла довкола похорону Івана Франка.

На момент смерті Івана Франка митрополит Андрей Шептицький був ув'язнений у Росії, а його обов'язки виконував о. Андрій Білецький. Саме на його плечі лягала відповідальність щодо вирішення проблеми церковного похорону Франка. Як бачимо зі щоденника, до генерального вікарія одні за одним приходили священничі та світські делегації у справі церковного похорону Івана Франка. Отець Білецький довгий час тримав оборонну позицію і не давав дозволу. Спочатку відмовив депутації о. Олександра Стефановича та о. Юліана Дзеровича, а згодом – Івана Копача та о. Льва Туркевича. Прикметно, що двоє зі згаданих – о. Стефанович та д-р Копач – згодом у міжвоєнній дискусії щодо культу Франка виступлять на його захист⁵, а о. Дзерович через 17 років – 27 травня 1933 року буде серед священників, які відправлятимуть панахиду за душу Івана Франка в Успенській церкві⁶. Д-р Іван Копач описав цю зустріч з о. Андрієм Білецьким, зазначаючи що останній: «Заявив мені, що не має наміру заказувати християнський похорон Франка»⁷. З розповіді д-ра Копача виглядає, що він самотужки аргументами переконав генерального вікарія⁸. О. Теодозій Галущинський парирував Івану Копачу, кажучи, що сам був в о. Білецького напередодні похорону Франка й доповів, що останній помер без сповіді, тому генеральний вікарій не дозволив на церковний похорон. Натомість, о. Василь Давидяк, боячись помсти прихильників Франка, які звинуватять його в русофільських симпатіях, не виконав офіційного

---

³ *Галущинський Т.* Як то було зі сповіддю І.Франка // Спогади про Івана Франка. / Упоряд., вступ. сл., прим. *М. Гнатюка.* 2-ге вид., доп., перероб. Львів: Каменяр, 2011. С. 779.

⁴ *Рупняк Л.* Чи сповідався Франко перед смертю? // Дзвін. Львів: Каменяр, 1991. Жовтень. С. 175.

⁵ *Стефанович О.* В обороні пам'яті Франка // Діло. Львів, 1932. Чис. 137. Від 24. VI. С. 1; В справі І. Франка. Лист Д-ра Ів. Копача // Нова Зоря. 1933. Чис. 56. Від 30. VII. С. 2.

⁶ *Стець З.* Історія відкриття надмогильного пам'ятника І. Франкові // Науковий вісник музею Івана Франка у Львові. Львів: Ініціатива, 2010. Вип. 9. С. 36.

⁷ В справі І. Франка. Лист Д-ра Ів. Копача... С. 2.

⁸ *Там само.* С. 2.

розпорядження церковної влади й самовільно наказав провести похорон о. Гургулі⁹. І як згадує о. Галущинський, о. Білецький покарав о. Давидяка за цю самовільність¹⁰. Нагадаю, що на момент смерті Івана Франка відбувалося «полювання на відьом» – австрійська влада переслідувала тих, кого вважала симпатиками Росії, відсилаючи їх у концентраційний табір Талергоф. Аргумент, що о. Василь Давидяк відчував певні побоювання через реальний або потенційний тиск, виглядає цілком правдоподібним. Але це лише одна з версій. Сам же о. Платонід Філяс у щоденнику висуває припущення, що під тиском громадськості та доказів від судово-лікарської комісії, о. Андрій Білецький в останній момент відступив. Отже, маємо три версії, чому о. Білецький дав дозвіл на церковний похорон Івана Франка. Не претендуючи на остаточну відповідь, особисто я все ж схильюся до версії о. Теодозія Галущинського про ініціативу самого о. Ввсиля Давидяка. Ця версія пояснює, чому раптом непохитний о. Андрій Білецький відступив від заборони церковного похорону Івана Франка. Варто зауважити, що в некролозі про о. Білецького було написано: «Був се чоловік “старого типу” – цілою душею відданий “законові і авторитетові”»¹¹. Генеральний вікарій не відступив від своєї позиції, а просто дізнався про церковний похорон постфактум.

Напруження наростало також через настрої вихованців семінарії, які виявили бажання йти на похорон, щоб співати. У щоденнику згадується, що о. Андрію Білецькому довелося посилити тиск на семінаристів і пригрозити виключенням із семінарії, якщо вони підуть на похорон. Ще складніше було втримати священників від того, щоб вони пішли як приватні особи. Тому цінність щоденника о. Платоніда Філяса полягає ще й у тому, що він подає прізвиська тих священників, які відважилися приватно піти на похорон Івана Франка, серед них – його гімназійний товариш о. Іван Чапельський, о. Лев Ісидор Сембратович, о. Дем'ян-Костянтин Лопатинський та о. Копитчак (найімовірніше, йдеться про о. Володимира Копитчака).

Тиску зазнав і сам о. Платонід Філяс, до якого заходили Карло Бандрівський та Василь Щурат. Із щоденникового запису помітно, що розмова була напруженою і навіть закінчилася на підвищених тонах. Головним аргументом Бандрівського та Щурата було судово-лікарське свідоцтво, що визнавало Івана Франка ментально не відповідальним за свої вчинки у зв'язку з хворобою. Однак о. Філяс був категоричним і солідаризувався з позицією о. Галущинського та

⁹ В справі І. Франка. Лист о. Т. Галущинського на допис п. І. Копача // Нова Зоря. Львів, 1933. Чис. 56. Від 30. VII. С. 2.

¹⁰ В справі І. Франка. Лист о. Т. Галущинського на допис п. І. Копача... С. 2.

¹¹ Посмертна згадка // Нива. 1926. Чис. 1–4. С. 186. Цит. за: Гринчишин С. Митрат Андрій Білецький URL: <http://www.vox-populi.com.ua/storinka-avtora/spicer-vasil/mitratandrijbileckij>

о. Білецького: «О. Тит – не дитина, і Білецький має свій розум. Наше становище є таке, що Франком похорону не належить ся дозволити...».

Не досягнувши жодного конструктивного результату, Карло Бандрівський вийшов, не попрощавшись. А його колега Василь Щурат закинув противникам церковного похорону Франка середньовічні уявлення і нагадав на прощання, що о. Климентію Сарницького дали церковний похорон, попри те, що було публічно відомо про його порушення цілібату і позашлюбних дітей. Іван Франко, зокрема, висміяв цей позашлюбний роман о. Сарницького у вірші «Перший псалом», що згодом увійшов у 2-й том видання творів Франка під іншою назвою «Праведні і неправедні»¹².

Автор щоденника виділив підкресленням цитату Василя Щурата: «По двацять літах будеса Франкови таке почитанє віддавати, як Шевченкови, і будуть єпископи на єго концерт ходити, як ходять тепер на Шевченка...». Для о. Платоніда Філяса ця фраза звучить трагічно й водночас пророче. Його рефлексія: «Не без слухности сказав Щурат...» вказує на те, що автор десь відчував, що одна епоха поступається іншій – епосі, в якій релігійна ідентичність відходить на другий план в ієрархії ідентичностей. І в тій новій епосі він буде почуватися чужинцем. І йому залишається лише сказати Ціцеронівське «O, tempora! O, mores!» (лат. О, часи! О, звичаї). І в певному сенсі, останнє речення в щоденниковому записі за 31 травня 1916 року і є тим: «O, tempora! O, mores!»: «Не хто инший псує віру яка вона і є – у сьвіцких, як неконсеквенція, несталість, брак засад, клиру». Василь Щурат і справді мав рацію, хоча, можливо, й дещо помилившись у часових термінах. Адже в 1920–30-ті роки в ГКЦ питання шанувати чи не шанувати Івана Франка як національного героя, все ще залишалось відкритим. Причому більшість єпископів не ходили на меморіальні заходи, присвячені поетові, а займали критичну позицію щодо нього. Винятком був очільник ГКЦ митрополит Андрей Шептицький, який чи не єдиний із найвищих ієрархів ГКЦ, мав якраз протилежну думку. Минуло 10 років від похорону Івана Франка, й у відповідь апостольському екзарху США владиці Костянтину Богачевському на запитання, чому у Львівській архієпархії дозволено вшановувати пам'ять Івана Франка, митрополит Андрей написав:

«В творчості І. Франка атеїзм і матеріалізм займає тільки незначне, спорадичне місце, а головне місце займають посередньо чи безпосередньо національні і патріотичні теми»¹³. Спроба заборонити вшанування Івана Франка, мала б, на його думку, зворотний ефект: «Зате справа, як думаю, взяла б ще гірший оборот для Церкви. Запеклі приклонники Франка стали б при всіх нагодах видвигати якраз

---

¹² Франко І. Праведні і неправедні // Франко І. Зібрання творів: У 50 т. Т. 2. Київ : Наукова думка, 1972. С. 381–382.

¹³ Цит. за: Мельник Я. Церква і культ Франка // Українське літературознавство. Львів, 1995. Вип. 60. С. 40–41.

його світогляд, ворожий Церкві, і нападати на ієрархію, духовенство. А що Франка величають широкі маси і практикуючих вірних, то вони внаслідок симпатії тим легше були б виставлені на шкідливий вплив Франка і на духовне відчуження від Церкви»¹⁴.

Парадоксально, але ці рядки написала людина, близька до отця Філяса. Митрополит Андрей. Останній, як і о. Платонід, колись належав до василіанського монашого чину, і свого часу вони разом видавали релігійний журнал «Місіонар». Як показав час, стратегія, якої дотримувався митрополит Андрей Шептицький, і яка була спрямована на уникнення конфронтації, виявилася успішною. Сьогодні ж Іван Франко зовсім не є дразливим питанням для УГКЦ. Церковні ієрархи спокійно приходять на присвячені йому меморіальні заходи та віддають йому шану. Ось, до прикладу, проповідь митрополита Львівського Ігоря Возьняка на 94-ті роковини смерті Івана Франка¹⁵. Як зазначає Назарій Кісь, створено навіть Івано-Франківську митрополію, і ця назва нікого тепер не бентежить, на відміну від назви Чортківської єпархії, яку замінили на Бучацьку¹⁶. Хоча можна було б увявити реакцію владики Григорія Хомишина, який займав посаду єпископа Станіслава з 1904 по 1945 роки, якби він дізнався, що мине не так багато часу після його смерті, як катедра, яку він очолював, носитиме ім'я Івано-Франківської. Сам владику Григорій належав до тих, хто найактивніше виступав проти вшанування Івана Франка. Це виявлялося як з публікацій газети «Нова Зоря»¹⁷, якою він опікувався, так і з його пастирських послань, зокрема «Українська проблема: для духовної та світської інтелігенції українського народу» (1932)¹⁸.

Підсумовуючи, скажу, що доволі символічною є та напруженість, яку викликало серед духовенства питання церковного похорону Івана Франка, і не

¹⁴ Там само. С. 41.

¹⁵ Владика Ігор (Возьняк) про Івана Франка URL: <http://charnetskyj.org.ua/articles/progovidi/vladyka-igor-voznjak-pro-ivana-franka/>

¹⁶ Кісь Н. Пам'ять та ідентичність українських греко-католиків. Про джерела історичної політики УГКЦ. Львів [Національна Академія Наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України]. 2018. С. 73.

¹⁷ Див.: Культ Франка // Нова Зоря. Львів, 1926. Чис. 40. Від 17. X. С. 1; Назарук О. Чи добре було б у молодь вщипити культ Франка? // Нова Зоря. Львів, 1932. Чис. 47. Від 26. VI. С. 6–7; Бурнадз Л. Що переймають з творів Івана Франка, за що в нас йому поклін складають // Нова Зоря. Львів, 1932. Чис. 48. Від 30. VI. С. 3; Гіль М. Де правда? З приводу поширюваного «Ділом» культу Франка // Нова Зоря. Львів, 1932. Чис. 56. Від 28. VII. С. 2–3; А. Ч. [Назарук О.] Предтеча большевизму І. Франко і українська суспільність на тлі його нагробника // Нова Зоря. Львів, 1933. Чис. 39. Від 1. VI. С. 2; К. П. В духовій паморозі. З приводу відкриття надгробника Франкові // Нова Зоря. Львів, 1933. Чис. 40. Від 4. VI. С. 3; Назарук О. Світогляд Франка. Чи може наш нарід прийняти його культ? // Нова Зоря. Львів, 1932. Чис. 45. Від 19. VI. С. 2–3.

¹⁸ Хомишин Г. Українська проблема: для духовної та світської інтелігенції українського народу. Станіславів: Друк Льва Данкевича, 1932.

менш символічним є той факт, що він таки відбувся. Церковний похорон Іван Франка знаменував певний пошук *modus vivendi* між ГКЦ та модерною українською нацією, між церковною традицією та модерними ідеологіями соціалізму і націоналізму. Можна сказати, що цей похорон теж символізував перехід до більш модерної форми релігійності, в якій особа не є затиснута між вузькими рамками релігійно-конфесійної догматики, а може виявляти свою релігійність в інший, більш близький та органічний для неї самої спосіб.

Наводимо уривок щоденника о. Платоніда Філяса. Правопис і підкреслення – автора щоденника, примітки – Ігоря Медведя. Публікуємо його за автографом: Архів Головної Управи ЧСВВ в Римі, ф. Filas, Platonides Petrus, арк. 3-4.

Платонід ФІЛЯС

ДНЕВНИК

[3]

30/5 Похорон Івана Франка.

Вчора помер Іван Франко. Перед смертю посіщав его два рази о. Тит [о. Теодозій Галущинський]¹ на просбу пані Тянякевич². Послідний раз в суботу 28/5 згадав [Іван Франко] про поєднанє з Богом. Передше був у Франка о. Давидяк³. Франко відмовив сповідатися. Мав казати «вперед требаби знати чи є Бог». О. Титови сказав (в іронії) «треби, щоби тут Бог прийшов, тай зо двох свідків, щоби уложити умови поєднання; але відложім се».

Мимо того сьвященики зібрались на нараду, чи єму похорон справити.

Парохія відмовила. Вперед рано мав о. Давидяк віднести письмом до Ординаріяту і Ординаріят відмовив похорону.

В полудне о. Зафійовський⁴ ще приходив питати о. Тита, чи не було яких знаків у Франка волі поєднати з Богом. О. Тит сказав, що ні.

По полудни була депутація (о. Стефанович⁵ і о. Дзерович⁶ і ще хтось) до Білецького⁷. Білецький відмовив.

31/5 Днесь чулисьмо, що сьвященики таки хотять іти на похорон. (Говорив о. Богачевський⁸). Також що питомці (приватно) хотять співати. О. Тит і Богачевський були у Білецького. Застали там п. Копача⁹ і мітрата Туркевича¹⁰. Білецький і тим разом мав відмовити. До ректора семинарії¹¹ вислав о. Дикого¹², що хтоб з питомців пійшов, буде exclusus [лат. виключений].

В полудне прийшли до мене радник Бандрівський¹³ і п. Щурат¹⁴ з тим, що «о. Тит, недосвідчений чоловік, попсував справу з Франком, а відтак накрутив, що парохії і Білецький, [4] йдучи за его осудом, відмовили похорону. А судова і лікарська опінія видали раgere [посвідку], що він вже від давна був непочитальний¹⁵. Отже нехай о. Тит відкрутить, що накрутив». – Я заявив, що о. Тит не дитина, а парохія і Білецький мають свій розум. Наше становище є таке, що Франком похорону не належить ся дозволити...

Оба відійшли, досить обурені. Бандрівський не попращався. Щурат нетактовно зайшовся, бо закинув, що гірше трактуємо річ, як який єзуїт – по середньовічному – не дивимося, яку шкоду Чинові¹⁶ наносимо, бо і по двацять літах будеться Франкови таке почитанє віддавати, як Шевченкови, і будуть єпископи на его концерт ходити, як ходять тепер на Шевченка... Сарніцький¹⁷ жив в конкубінаті, а похорон єму справлено! Шкода, щосьмо приходили, сказав до Бандрівського.

«Справді шкода» відповів я.

Сам похорон tandem [лат. зрештою] провадив о. Гургула, з парохії сотрудник. За трумною йшли оо. Сембратович¹⁸, Чапельський¹⁹, Лопатинський²⁰, йшла школа з учителями і учительками (о. Копитчак²¹ між іншими). Дириговав хором п. Барвіньський²². Був і Макарушка²³.

Імовірно виграла в останій хвилі комісія судово-лікарська і Білецький уступив. Барвіньський, Щурат поступали в першій ряді за трумною.

Так то виглядає в практиці віра наших католиків і сьвіцких, а ще сумнійше – деяких з клиру.

Не без слухности сказав Щурат: «Був час, коли заказувано по Шевченкови правити панахиду, а нині єпископи ходять на єго концерти – будуть ходити і на Франкові»!! Не хто инший псує віру яка вона і є – у сьвіцких, як неконсеквенция, несталість, брак засад, клиру.

КОМЕНТАРІ

- ¹ *Тит (монаше ім'я – Теодозій) Галуцинський* (1880–1952) – греко-католицький священник, рукоположений у 1904 році, ієромонах ЧСВВ, доктор теології, бібліст та історик Церкви. Ректор Львівської духовної семінарії (1920–1927). Ігумен монастиря у Львові (1927–1932). З 1949 року Архімандрит ЧСВВ. Залишив спогади «Як то було зі сповіддю Івана Франка?», вперше надруковані в газеті «Нова Зоря» (4 серпня 1932).
- ² *Стефанія Левинська (в дівоцтві Танячкевич)* – донька греко-католицького священника о. Данила Танячкевича (1842–1916), який зокрема виступив на захист Франка та його товаришів у судовому процесі над соціалістами 1877 року, видавши під псевдонімом Будеволя брошуру «Прояви соціалістичні між українцями и їх значення». Стефанія Левинська опікувалася Іваном Франком в останні півтори місяці його життя, починаючи з 12 квітня 1916 року (див.: *Мельник Я. ...І остатня часть дороги. Іван Франко в 1908–1916 роках / Вид. 2-е, випр. і доп. Дрогобич: Коло, 2016. С. 250*).
- ³ *Василь Давидяк* (1850–1922) – греко-католицький священник, український громадсько-політичний діяч москвофільського напрямку, перекладач і літературознавець. У 1870-ті роки, будучи студентом Львівської духовної семінарії, товаришував з Іваном Франком. Був членом редколегії журналу «Друг» та членом студентського товариства «Академический кружок». Через нього І. Франко надсилав свої перші твори для публікації в журналі «Друг». Згодом вони перестали товаришувати.
- ⁴ *Адріан Зафійовський* (1882–1973) – греко-католицький священник, рукоположений у 1907 році, катехит у Бродах, згодом адміністратор Клепарова. У 1946 році заарештований радянською владою і висланий на каторжні роботи. Повернувся у 1956 році і служив у підпіллі.
- ⁵ *Олександр Стефанович* (1847–1933) – греко-католицький священник, катехит, рукоположений у 1873 році. Один із засновників газети «Діло» та Українського Педагогічного Товариства. Член УНДП. Навчав, зокрема доньку Івана Франка Анну.
- ⁶ *Юліан Дзерович* (1871–1943) – греко-католицький священник ГКЦ, рукоположений у 1894 році, катехит, проф. Львівської духовної семінарії, Львівської Богословської

- Академії. Автор некрологу: Над свіжою могилою Івана Франка / о. Юліян Дзерович // Нива. – 1916. – Ч. 7/8. – С. 365–369
- ⁷ *Андрій Білецький* (1847–1926) – греко-католицький священник, рукоположений у 1872 році, генеральний вікарій (перший заступник) Львівської архієпархії в період арешту та заслання митрополита Андрея Шептицького (1914–1917).
- ⁸ *Костянтин Богачевський* (1884–1961) – греко-католицький священник, рукоположений у 1909 році, доктор теології, митрополит Філадельфійський. На момент смерті І. Франка був радником Львівської Митрополичої консисторії. Відомо також, що будучи екзархом у США, прагнув заборонити священникам та вірним вшановувати Івана Франка. Написав лист до митрополита Андрея Шептицького, в якому прохав останнього пояснити, чому в Львівській архієпархії дозволено вшановувати Івана Франка (див.: Мельник Я. Церква і культ Франка // Українське літературознавство. – Львів, 1995. – Вип. 60. – С. 43–45).
- ⁹ *Іван Копач* (1870–1952) – релігійний та громадський діяч, мовознавець та літературознавець, доктор філософії, професор.
- ¹⁰ *Лев Туркевич* (1846–1920) – греко-католицький священник, рукоположений у 1872 році, ректор Львівської духовної семінарії (1894–1903), декан Митрополичої капітули.
- ¹¹ Формально ректором Львівської духовної семінарії в той час був о. Йосиф Боцян, однак він перебував на засланні разом із митрополитом Андреем Шептицьким. Очевидно йдеться про віце-ректора, яким на той час був о. Костянтин Богачевський.
- ¹² *Олександр Дикий* (1842–1918) – греко-католицький священник, рукоположений у 1870 році, з 1911 року служив при соборі св. Юра.
- ¹³ *Карло Бандрівський* (1855–1931) – правник, громадський діяч. Товариш Івана Франка. Навчався разом із ним у дрогибицькій гімназії та Львівському університеті. В останні роки життя Івана Франка був його опікуном.
- ¹⁴ *Василь Щурат* (1871–1948) – педагог, літературознавець, поет і перекладач. Товаришував з Іваном Франком.
- ¹⁵ Непочитальний – той, хто не несе відповідальність за свої вчинки. У даному контексті через хворобу, яка має, зокрема й психічні прояви.
- ¹⁶ Йдеться про Чин Святого Василя Великого, до якого належав і о. Платонід Філяс.
- ¹⁷ *Климент Кароль Сарницький* (1832–1909) – греко-католицький священник, ієромонах ЧСВВ, професор Львівського університету, ректор цього ж університету (1880–1881 та 1889–1890), титулярний архімандрит жовківський (1902–1909). Один з провідників Добромильську реформи отців василіян.
- ¹⁸ *Лев Ісидор Сембратович* (1880–1939) – греко-католицький священник, рукоположений у 1904 р., військовий капелан під час I Світової війни.
- ¹⁹ *Іван Чапельський* (1850–1919) – греко-католицький священник, катехит, рукоположений у 1875 році, крилошанин митрополичої капітули з 1895 року. Деякий час очолював політичну партію «Католицький русько-народний союз». Попри належність до різних політичних таборів приятелював з Іваном Франком ще з часів навчання в Дрогобицькій гімназії. Батько о. Івана, о. Антін Чапельський у Добрівлянах переховував Івана Франка від переслідувань жандармерії в 1880-их роках. Під перебування в Добрівлянах Іван Франко невзаємно закохався в сестру о. Івана – Наталію Чапельську (згодом по-чоловікові – Яворську).
- ²⁰ *Дем'ян-Костянтин Лопатинський* (1866–1951) – греко-католицький священник, рукоположений у 1888 р., почесний крилошанин Львівської митрополії, катехит, очолював дирекцію вид-ва «Діло», парох Успенської Церкви (1922–1944).

²¹ *Володимир Копитчак* (1866–?) – греко-католицький священник, рукоположений у 1890 році.

²² *Василь Барвінський* (1888–1963) – композитор, піаніст, музичний критик, диригент, педагог. Син Олександра Барвінського – відомого політичного діяча народовця християнсько-консервативного напрямку.

²³ *Остап Макарушка* (1867–1931) – філолог і педагог, дійсний член НТШ.

Ihor MEDVID

DIARY OF FATHER PLATONID FILAS AS A SOURCE TO RESEARCH OF THE LAST CONFESSION AND THE FUNERAL OF IVAN FRANKO

The author analyses Platonid Filas diary notes on May 30–31, 1916, which contains the confession attempts of Ivan Franko and his funeral. Based on diary and other sources it was made an attempt to fully reconstruct the vicissitudes of the christian funeral of Ivan Franko, in particular to answer the question of how the permission was obtained from the church authorities. The author broadens these events into broader context, trying to explain them through the prism of the searching for *modus vivendi* between the clergy and secular intelligentsia, traditional religion and modern ideologies.

Key words: Ivan Franko, Platonid Filas, confession, funeral, clergy, Greek Catholic Church.